

The Greek Review of Social Research

Vol 143 (2014)

143 B´

Transnational policy networks and international nongovernmental organizations as human security agents

Νικόλαος Τζιφάκης

doi: [10.12681/grsr.1007](https://doi.org/10.12681/grsr.1007)

Copyright © 2014, Νικόλαος Τζιφάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τζιφάκης Ν. (2014). Transnational policy networks and international nongovernmental organizations as human security agents. *The Greek Review of Social Research*, 143, 121–143. <https://doi.org/10.12681/grsr.1007>

Νικόλαος Τζιφάκης*

ΤΑ ΔΙΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΜΚΟ ΩΣ ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Δημόσιοι και ιδιωτικοί δρώντες συστηματικά διαβουλεύονται, συνεργάζονται και συντονίζονται για τη διαχείριση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας στα πλαίσια διεθνικών δικτύων πολιτικής. Το άρθρο αναλύει τη λειτουργία αυτών των δικτύων, εστιάζοντας στη συμμετοχή των διεθνών ΜΚΟ (ΔΜΚΟ). Η βασική διαπίστωση του άρθρου είναι ότι η συνεισφορά των ΔΜΚΟ (και κατ' επέκταση άλλων ιδιωτικών δρώντων) στην αντιμετώπιση διεθνών προβλημάτων δεν είναι μόνιμη και σταθερή. Αντιθέτως, διαφοροποιείται ανά περίπτωση και επηρεάζεται τόσο από τις λειτουργίες και τους ρόλους που οι δρώντες αυτοί καλούνται να επιτελέσουν, όσο και από τη δομή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δικτύων πολιτικής στα οποία συμμετέχουν.

Λέξεις κλειδιά: διεθνικά δίκτυα πολιτικής, διεθνείς ΜΚΟ, ανθρώπινη ασφάλεια, παγκόσμια διακυβέρνηση της ασφάλειας, δημόσια πολιτική.

---

* Επίκουρος Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

** Ο συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει τον Ευστάθιο Τ. Φακιολά, τον Αστέρη Χουλιάρα και τους ανώνυμους κριτές του περιοδικού για τα σχόλια και τις υποδείξεις τους σε προγενέστερη εκδοχή του άρθρου.

Σημείωση: Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, ιδιωτικοί δρώντες συνεισφέρουν ολοένα και πιο ενεργά στη διαχείριση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας.¹ Ειδικότερα, φιλανθρωπικά ιδρύματα όπως το Bill & Melinda Gates Foundation χορηγούν τεράστια ποσά για την καταπολέμηση της φτώχειας και την αντιμετώπιση θανάσιμων ασθενειών (π.χ. της ελονοσίας) σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.² Ομοίως, ιδιωτικές επιχειρήσεις διαθέτουν σημαντικούς ιδίους πόρους σε προγράμματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, τα οποία έχουν αρκετές φορές ως αντικείμενο την ανακούφιση δοκιμαζόμενων πληθυσμών σε περιοχές που έχουν πληγεί από ανθρωπιστικές καταστροφές.³ Πάνω απ' όλα, χιλιάδες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) παρέχουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών στις οποίες περιλαμβάνονται η επείγουσα ανθρωπιστική βοήθεια, η ανοικοδόμηση υποδομών, η εθνοτική συμφιλίωση και η κατάρτιση και κοινωνική επανένταξη ευάλωτων πληθυσμών.

Η συμμετοχή ιδιωτικών δρώντων στην προσπάθεια προάσπισης της ανθρώπινης ασφάλειας δεν είναι ιστορικά πρωτοφανής. Ωστόσο, αυτό το οποίο καθιστά τη σύγχρονη έκφραση της διεθνούς ιδιωτικής βοήθειας μοναδική είναι τόσο το μεγάλο θεματικό της εύρος, όσο και η γεωγραφική της εξάπλωση. Μια επιπρόσθετη ιδιαιτερότητα της διεθνούς ιδιωτικής δραστηριότητας στους τομείς της ανθρώπινης ασφάλειας και της ανθρώπινης ανάπτυξης είναι ότι μεγάλο μέρος της αφορά υπηρεσίες και προγράμματα που ανατίθενται σε εταιρείες και ΜΚΟ από κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Επομένως, οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί δρώντες δεν λειτουργούν σε δύο παράλληλες και ανεξάρτητες σφαίρες. Το σύγχρονο εθνικό κράτος δια-

---

1. Ο όρος πρωτοεμφανίστηκε το 1994 στην ετήσια έκθεση του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη και ορίστηκε ως ασφάλεια από χρόνιες απειλές όπως η πείνα, οι ασθένειες και η καταπίεση και ως προστασία από ξαφνικές και επιζήμιες αλλαγές στα πρότυπα της καθημερινής ζωής (UNDP Report, 1994: 23). Η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας υποδηλώνει μια πολυδιάστατη και ολιστική προσέγγιση στην ασφάλεια, που στηρίζεται στην πεποίθηση ότι υπάρχει διασύνδεση ανάμεσα σε ετερογενή προβλήματα όπως η υπανάπτυξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ασφάλεια των πολιτών κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων (Mack, 2004: 48). Για μια πιο διεξοδική συζήτηση της έννοιας της ανθρώπινης ασφάλειας βλέπε Tzifakis, 2011.

2. Για παράδειγμα, το 2013, το Bill & Melinda Gates Foundation (2014) διέθεσε 3,4 δις δολάρια σε χορηγίες, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων διοχετεύθηκε σε διεθνή προγράμματα με στόχους όπως η προώθηση της παγκόσμιας ανάπτυξης και υγείας.

3. Το 2012, για παράδειγμα, οι δωρεές 240 μεγάλων αμερικανικών εταιρειών ξεπέρασαν τα 20 δις δολάρια (CECP, 2013: 4).

βουλεύεται, συνεργάζεται και αλληλεπιδρά περισσότερο από κάθε άλλη φορά με ιδιωτικούς δρώντες για τη διαχείριση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας, συχνά μεταβιβάζοντας ευθύνες και εξουσίες που μέχρι πρόσφατα αποτελούσαν μέρος των αρμοδιοτήτων του.

Η διαρκώς αυξανόμενη συνεργασία και αλληλεπίδραση δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων έχει προκαλέσει μια επιστημονική συζήτηση που αφορά το μετασχηματισμό του κράτους και του ρόλου του στην παγκόσμια ασφάλεια. Σύμφωνα με τον Rosenau (1992: 4), μέρος της κρατικής εξουσίας (μαζί με τη νομιμοποίηση της άσκησης της) μεταφέρεται από την ιεραρχικά διαρθρωμένη «κυβέρνηση» (βασικό γνώρισμα του βεσφαλιανού κυρίαρχου κράτους) σε μια πιο διευρυμένη και περιεκτική μορφή οριζόντιας «διακυβέρνησης», η οποία επιπρόσθετα περιλαμβάνει άτυπους και μη-κυβερνητικούς μηχανισμούς. Σε αντίθεση με την εθνική κυβέρνηση, η νέα διευρυμένη διακυβέρνηση είναι ένα σύστημα εξουσίας το οποίο δεν στηρίζεται ή εκπορεύεται απαραίτητα από τον έλεγχο των μέσων καταναγκασμού. Αντιθέτως, εξαρτάται από την αποδοχή και τη συναίνεση όσων επηρεάζονται άμεσα από την εφαρμογή της και σηματοδοτεί την ανάδυση της ιδιωτικής πολιτικής εξουσίας (Rosenau, 1992: 4-Hall and Biersteker, 2002: 4-6). Σε αυτό το πλαίσιο, ο Ruggie (2004: 504-507) σημειώνει ότι η σφαίρα της διακυβέρνησης και ο παγκόσμιος δημόσιος χώρος – δηλαδή, η αρένα στην οποία κοινές ανησυχίες και ζητήματα διατυπώνονται και γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσης και αντιμετώπισης – ανασυγκροτούνται και σταδιακά διαφοροποιούνται από το παραδοσιακό διακρατικό σύστημα.

Το άρθρο αυτό επιχειρεί να συνεισφέρει στον προβληματισμό και τη συζήτηση που αναπτύσσεται αναφορικά με τις σχέσεις δημόσιων-ιδιωτικών δρώντων στη διαχείριση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας. Ειδικότερα, εξετάζει την ανάδυση διεθνικών δικτύων πολιτικής, εστιάζοντας στο ρόλο που οι διεθνείς ΜΚΟ (ΔΜΚΟ) συνήθως διαδραματίζουν στο εσωτερικό των δικτύων αυτών. Η πρώτη ενότητα παρουσιάζει με κριτικό τρόπο την επιστημονική συζήτηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης δομής της παγκόσμιας διακυβέρνησης της ασφάλειας. Η δεύτερη ενότητα αναλύει τη λειτουργία των διεθνικών δικτύων πολιτικής και εξηγεί τη συνεισφορά των ΔΜΚΟ στη συγκρότησή τους. Οι επόμενες δύο ενότητες εξετάζουν τα δύο βασικά είδη δικτύων πολιτικής (τα διεθνικά δίκτυα συνηγορίας και τα διεθνικά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής) και αποτιμούν το ρόλο και την επιρροή των ΔΜΚΟ στο εσωτερικό τους.

Το άρθρο υποστηρίζει ότι η συνεισφορά των ΔΜΚΟ (και, κατ' επέκταση, άλλων ιδιωτικών δρώντων) στην αντιμετώπιση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας διαφοροποιείται ανά περίπτωση και καθορίζεται τόσο από τις λειτουργίες και τους ρόλους που αυτές καλούνται να επιτελέσουν, όσο και από τη δομή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (π.χ. ατζέντα) των δικτύων πολιτικής στα οποία συμμετέχουν.

2. Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Σύμφωνα με τους Daase και Friesendorf (2004: 504-507), υπάρχουν τρία είδη δομών παγκόσμιας διακυβέρνησης της ασφάλειας με βάση το ρόλο που οι εθνικές κυβερνήσεις διαδραματίζουν στο εσωτερικό τους. Το πρώτο είδος είναι η «διακυβέρνηση από κυβέρνηση» και αφορά διαφορετικές εκφάνσεις του κρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος. Εδώ βρίσκουμε ένα σημαντικό εύρος συστημάτων που ποικίλλουν, από τη μια μεριά, από διακρατικά συστήματα σε συνθήκες ανώριμης αναρχίας (που ερμηνεύει η νεορεαλιστική προσέγγιση) μέχρι, από την άλλη, διεθνή συστήματα στα οποία παρατηρούνται περισσότερο ανεπτυγμένες μορφές θεσμικά οργανωμένης διακρατικής συνεργασίας μέσω διεθνών οργανισμών και καθεστώτων. Σε αυτή την κατηγορία δομής της παγκόσμιας διακυβέρνησης τα κυρίαρχα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες, ενώ οι διεθνείς θεσμοί διαδραματίζουν υποστηρικτικούς ρόλους (Daase and Friesendorf, 2010: 4). Η δομή της «διακυβέρνησης από κυβέρνηση» δεν αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στη συμμετοχή ιδιωτικών δρώντων στην παγκόσμια διακυβέρνηση και περιγράφει τις συνθήκες που στις μέρες μας επικρατούν στο πεδίο της διαχείρισης παραδοσιακών ζητημάτων εθνικής ασφάλειας. Συνεπώς, η δομή αυτή δεν ερμηνεύει τους μετασηματισμούς στις σχέσεις δημόσιων-ιδιωτικών δρώντων που εμείς εδώ εξετάζουμε. Το δεύτερο είδος δομής ασφάλειας είναι η «διακυβέρνηση χωρίς κυβέρνηση» και αναφέρεται στην περίπτωση κατά την οποία ιδιωτικοί δρώντες, απελευθερωμένοι από τον έλεγχο των κρατών, έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν αποφασιστική δράση, σε συμμόρφωση μόνο με τους δικούς τους κώδικες συμπεριφοράς (στο ίδιο: 4). Από μια κανονιστική σκοπιά, ορισμένοι αναλυτές αμφισβητούν την κεντρική θέση του κράτους στη σφαίρα της ανθρώπινης ασφάλειας και προτάσσουν μια εναλλακτική μορφή διακυβέρνησης, η οποία έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμα την ύπαρξη πολλαπλών

«κόμβων» (nodes), χωρίς κανένας να κατέχει εκ των προτέρων προ-εξάρχουσα θέση ή ισχύ (Johnston, 2006: 33-34). Πιο απλά, οι σχέσεις που κράτη και ιδιωτικοί δρώντες οικοδομούν για τη διαχείριση ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας λαμβάνουν τη μορφή περιστασιακών δικτύων πολιτικής από τα οποία, ωστόσο, απουσιάζει ένας ισχυρός κεντρικός πυρήνας. Οι κόμβοι (ή αλλιώς τα μέλη) αυτών των δικτύων διακρίνονται και διαφοροποιούνται ως προς τις αντιλήψεις, τις θεσμικές δομές, τις δυνατότητες και τις μεθόδους που εφαρμόζουν για την άσκηση επιρροής (Burriss, 2004: 341· Wood and Dupont, 2006: 3). Από αυτή την άποψη, ο Shearing (2006: 11) υποστηρίζει ότι οι ιδιωτικοί δρώντες οι οποίοι συμμετέχουν σε διεθνή δίκτυα πολιτικής συνιστούν «ιδιωτικές κυβερνήσεις», που λειτουργούν ως «αυτεξούσιοι φορείς διακυβέρνησης». Οι δρώντες αυτοί εξουσιοδοτούν και κατευθύνουν δραστηριότητες με αποτέλεσμα να καθορίζουν τη ροή των εξελίξεων και να παράγουν «κυβερνητικά αποτελέσματα». Συνεπώς, το μοντέλο των πολλαπλών κόμβων προτάσσει ότι η εκάστοτε δομή της διακυβέρνησης της ασφάλειας κατέχει μια θέση σε ένα συνεχές, στα δύο άκρα του οποίου βρίσκονται η δημόσια και η ιδιωτική διακυβέρνηση, ενώ στο ενδιάμεσο βρίσκεται μια πληθώρα διαφορετικών πιθανών συνδυασμών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων παροχής υπηρεσιών ασφάλειας (Dupont, 2006: 87).

Μολονότι η θεώρηση της «διακυβέρνησης χωρίς κυβέρνηση» συνεισφέρει καιρία στην κατανόηση της ανάδυσης διεθνικών δικτύων πολιτικής, το βασικό της μειονέκτημα είναι ότι τείνει να υποβαθμίζει τη συναίνεση και εύννοια των κρατών στην άνοδο της ιδιωτικής πολιτικής εξουσίας. Στο βαθμό που το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας πολλών ιδιωτικών δρώντων όπως ΜΚΟ και εταιρειών χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους, η εξουσία τους εκπορεύεται κυρίως από την ανάληψη προγραμμάτων και τη σύναψη συμβατικών σχέσεων με κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Ωστόσο, οι σχέσεις αυτές δεν είναι ισοβαρείς. Τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί όχι μόνον οριοθετούν το πολιτικό πλαίσιο και τις βασικές παραμέτρους της διαχείρισης τυχόν ζητημάτων ανθρώπινης ασφάλειας αλλά, επίσης, ορίζουν, συχνά μονομερώς, τους στόχους πολιτικής και το περιεχόμενο των υπό δική τους χρηματοδότηση προγραμμάτων παροχής βοήθειας. Οι δημόσιοι φορείς, επίσης, αποφασίζουν το εύρος των εξουσιών που θα μεταβιβάσουν σε ανάδοχες ΜΚΟ και εταιρείες καθώς και το ύψος και τη χρονική διάρκεια των χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων τους. Πάνω απ' όλα, τα κράτη διαμορφώνουν

το νομικό πλαίσιο που διέπει τις συμβατικές σχέσεις τους με ιδιωτικούς δρώντες. Επομένως, τα κράτη επιτρέπουν με τις αποφάσεις και τις πολιτικές τους τη μεταφορά δημόσιων λειτουργιών σε ιδιωτικούς φορείς και δεν έχουν απολέσει τη δυνατότητα να ανακτήσουν πολλές από τις εξουσίες των τελευταίων αν κάποια στιγμή κρίνουν ότι αυτό επιτάσσει το συμφέρον τους.

Το τρίτο (και τελευταίο) είδος είναι η «διακυβέρνηση με κυβέρνηση». Πρόκειται για μια δομή ασφάλειας στην οποία τα κράτη, ενώ συνεχίζουν να είναι οι κεντρικοί δρώντες, επιζητούν ολοένα και περισσότερο τη συνεργασία και σύναψη εταιρικών σχέσεων με ιδιωτικούς φορείς (Daase and Friesendorf, ό.π.: 3-5). Η δομή αυτή αναφέρεται στη διαχείριση τόσο ζητημάτων εθνικής ασφάλειας, όσο και ζητημάτων ανθρωπίνης ασφάλειας. Ο Krahnmann (2005: 255-257) σημειώνει ότι, στις μέρες μας, η λειτουργική διαφοροποίηση των υπηρεσιών ασφάλειας και ο κατακερματισμός των στρατιωτικών δυνατοτήτων ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς μετατρέπει τους τελευταίους από ανάδοχους υπηρεσιών σε εταίρους των κρατών που συμμετέχουν στον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών. Ομοίως, οι Abrahamsen και Williams (2009: 3) αντιλαμβάνονται τις μεταβολές που συντελούνται στη διακυβέρνηση της ασφάλειας ως μέρος μιας ευρύτερης αναδιάρθρωσης των «δημόσιων-ιδιωτικών και παγκόσμιων-τοπικών σχέσεων». Οι δύο αναλυτές παρατηρούν την ανάδυση «παγκόσμιων συναρμώσεων ασφάλειας» (global security assemblages), δηλαδή σχημάτων στα οποία διαφορετικοί παγκόσμιοι, τοπικοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς «αλληλεπιδρούν, συνεργάζονται και ανταγωνίζονται για την παραγωγή νέων θεσμών, πρακτικών και μορφών διακυβέρνησης ασφάλειας» (Abrahamsen and Williams, 2009: 3). Από μια πιο κριτική σκοπιά, ο Bello (2006: 281) υποστηρίζει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Παγκόσμια Τράπεζα, ιδιωτικές εταιρείες και ΜΚΟ συνδέονται στενά σε «συμπλέγματα ανακούφισης και ανασυγκρότησης» (relief and reconstruction complexes), τα οποία κυριαρχούν απόλυτα στα αλληλένδετα πεδία πολιτικής της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και μεταπολεμικής ανοικοδόμησης. Συμπερασματικά, μολονότι τα κράτη ολοένα και περισσότερο προχωρούν στην εκχώρηση υπηρεσιών και λειτουργιών σε ιδιωτικούς δρώντες, διατηρούν ταυτόχρονα τον κεντρικό τους ρόλο στον παγκόσμιο δημόσιο χώρο, στον οποίο διατυπώνονται και καθίστανται αντικείμενο διαπραγματεύσεως και διαχείρισης τα ζητήματα εθνικής και ανθρωπίνης ασφάλειας.

Οι θεωρήσεις που έχουν ως σημείο αναφοράς τη θέση ότι η δομή της παγκόσμιας διακυβέρνησης ασφάλειας έχει τα χαρακτηριστικά της «διακυβέρνησης με κυβέρνηση», αναγνωρίζουν την αναβάθμιση του ρόλου των ιδιωτικών δρώντων στη διεθνή πολιτική και επιχειρούν να αποτυπώσουν τις ισορροπίες που διαμορφώνονται στις εταιρικές σχέσεις δημόσιων-ιδιωτικών δρώντων. Ωστόσο, στο βωμό της αναζήτησης γενικεύσεων και καθολικών διαπιστώσεων, οι περισσότερες από αυτές τις θεωρήσεις υποβαθμίζουν τη σημασία των ιδιαίτερων συνθηκών που διέπουν τις συμπράξεις δημόσιων-ιδιωτικών δρώντων. Με άλλα λόγια, παραβλέπουν (ή αδυνατούν να ερμηνέυσουν) την κατά περίπτωση διαφοροποιούμενη επιρροή κρατών και ιδιωτικών δρώντων στη διακυβέρνηση της ανθρώπινης ασφάλειας. Όμως, είναι προφανές ότι ούτε όλα τα κράτη επιδεικνύουν ενδιαφέρον ή έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν ενεργά στη διαχείριση κάθε ζητήματος ανθρώπινης ασφάλειας, αλλά ούτε και όλοι οι ιδιωτικοί δρώντες διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών. Για παράδειγμα, στην ανασυγκρότηση περιοχών όπως το Αφγανιστάν, το Ελ Σαλβαδόρ, το Κόσσοβο και το Ιράκ, ενεργή συμμετοχή είχε ο ΟΗΕ (και οι οργανώσεις του), ορισμένοι (διαφορετικοί ανά περίπτωση) διμερείς και πολυμερείς δωρητές καθώς και συγκεκριμένες διεθνικές (στην πλειονότητά τους προερχόμενες από κράτη-δωρητές) και τοπικές εταιρείες και ΜΚΟ (del Castillo, 2008). Επομένως, οι θεωρήσεις υπό το πρίσμα της δομής της «διακυβέρνησης με κυβέρνηση» αποτελούν κυρίως μια πολύ χρήσιμη αφηγηριακή θέση για την εις βάθος ανίχνευση των ιδιαίτερων συνθηκών που τείνουν να επηρεάζουν το ρόλο διαφορετικών δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων στην αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου ζητήματος ανθρώπινης ασφάλειας. Το άρθρο, στη συνέχεια, επιχειρεί να αναδείξει ορισμένες από αυτές τις συνθήκες στην περίπτωση των διεθνικών δικτύων πολιτικής. Ειδικότερα, η επόμενη ενότητα αναλύει τη δομή και τη λειτουργία των διεθνικών δικτύων πολιτικής και εξηγεί τη συνεισφορά των ΔΜΚΟ στη συγκρότησή τους.

3. ΤΑ ΔΙΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΜΚΟ

Σύμφωνα με τη Stone (2008: 21), ο παγκόσμιος δημόσιος χώρος προσλαμβάνει στις μέρες μας τα χαρακτηριστικά μιας «παγκόσμιας αγοράς» κατά τα πρότυπα της αρχαίας ελληνικής αγοράς. Πρόκειται για έναν πολιτικό και οικονομικό χώρο στον οποίο διαφορετικές

και ετερογενείς πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις συναντιούνται, αλληλεπιδρούν και αναπτύσσουν δυναμικές και ευέλικτες σχέσεις. Η παγκόσμια αγορά δεν έχει ιδεολογικό πρόσημο. Στο βαθμό που χαρακτηρίζεται από οικουμενικότητα, δηλαδή περιλαμβάνει όλα τα εθνικά κράτη, τους διεθνείς οργανισμούς και τους διεθνικούς δρώντες, το βασικό της γνώρισμα είναι η έλλειψη συνοχής και ομοιογένειας και η απουσία τάξης και ανεπτυγμένων, κοινά αποδεκτών θεσμών (Stone, 2008: 22-23). Σε αυτό το πλαίσιο, επιμέρους σύνολα δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων με παρόμοια, συγκλίνοντα ή συμπληρωματικά ενδιαφέροντα συνδέονται με άτυπους ή τυπικούς δεσμούς και οικοδομούν δίκτυα πολιτικής (Rhodes, 2006: 426). Πρόκειται για πλουραλιστικές δομές που στηρίζονται στη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας και τη ροή πόρων ανάμεσα στα μέλη τους. Τα τελευταία δεν έχουν κατ' ανάγκη κοινούς στόχους ή ταυτόσημα συμφέροντα. Τα διεθνικά δίκτυα πολιτικής συχνά αποτελούν χώρους διαπραγμάτευσης και αντιπαράθεσης δρώντων με αντιτιθέμενες πεποιθήσεις και συμφέροντα σχετικά με την υιοθέτηση και εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών (Ohanyan, 2010: 533). Από αυτή την άποψη, δημόσιοι και ιδιωτικοί δρώντες σχηματοποιούν ή προσχωρούν σε δίκτυα πολιτικής, επειδή δεν διαθέτουν τους απαιτούμενους πόρους ή την πολιτική βούληση να αντιμετωπίσουν μόνοι τους κάποιο διεθνές ζήτημα (Ohanyan, 2008: 3). Συνεπώς, τα μέλη των δικτύων είναι αλληλεξαρτώμενες μονάδες ως προς πόρους και δυνατότητες που το καθένα χωριστά διαθέτει, ενώ η άνιση κατανομή και διάρθρωση αυτών των δυνατοτήτων (καθώς και η χρησιμότητά τους για την ευόδωση των σκοπών του δικτύου) αποτυπώνονται σε παίγνια και σχέσεις ισχύος (Rhodes, ό.π.: 431).

Τα διεθνικά δίκτυα πολιτικής διαφέρουν ουσιαστικά ως προς αρχικές δομικές παραμέτρους όπως η σύνθεση, οι πόροι, το αντικείμενο σύστασης και ο βαθμός σύμπνοιας πεποιθήσεων και σύμπτωσης συμφερόντων ανάμεσα στα μέλη τους.⁴ Είναι, για παράδειγμα, προφανές ότι μια κοινότητα πολιτικής (policy community), δηλαδή ένα ολιγομελές δίκτυο ανάμεσα σε δρώντες με συχνές επαφές και κοινές αξίες και συμφέροντα, λειτουργεί εντελώς διαφορετικά από ένα ευκαιριακά διαμορφωμένο θεματικό δίκτυο (issue network) για την αντιμετώπιση ενός επείγοντος ζητήματος ανάμεσα σε εταίρους με

4. Για μια συστηματική προσπάθεια κατηγοριοποίησης των δικτύων πολιτικής βλέπε Van Waarden, 1992.

αντικρουόμενα κίνητρα και επιδιώξεις (στο ίδιο: 427-428). Υπό αυτό το πρίσμα, η δομή ενός δικτύου προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις δυνατότητες επιρροής που ο κάθε δημόσιος ή ιδιωτικός δρων μπορεί να ασκήσει. Και αντίστροφα, οι αντιλήψεις των μελών ενός δικτύου για τα περιθώρια που διαθέτουν να αναπτύξουν δράση καθώς και ο ρόλος που επιζητούν να διαδραματίσουν επιδρούν σωρευτικά στο περιεχόμενο της δομής του δικτύου.

Οι ΔΜΚΟ συνήθως διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην οικοδόμηση διεθνικών δικτύων πολιτικής. Αυτό συμβαίνει επειδή η εκπλήρωση της αποστολής τους και, κατ' επέκταση, η ίδια η επιβίωσή τους εξαρτώνται από την ικανότητα και την ευελιξία ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων και συνεργασιών με διαφορετικούς πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους από το διεθνές ως το τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, οι ΔΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βασίζονται, μεταξύ άλλων, στην άμεση και έγκυρη πληροφόρηση τοπικών εταίρων, στη στήριξη δημοσιογράφων και πολιτών σε εκστρατείες ενημέρωσης καθώς και στη θετική ανταπόκριση διεθνών οργανισμών και κρατών σε παραινήσεις για την άσκηση διπλωματικών πιέσεων σε καθεστώτα που καταπατούν τα δικαιώματα των πολιτών τους. Ομοίως, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις εξαρτώνται από τη χρηματοδότηση δωρητών (όπως διεθνείς οργανισμοί, κράτη, φιλανθρωπικά ιδρύματα, εταιρείες και μεμονωμένα άτομα), τη συνεργασία ΜΜΕ σε δράσεις ευαισθητοποίησης, την προστασία ειρηνευτικών δυνάμεων ή ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών και την ανοχή αντιμαχόμενων μερών σε πεδία συγκρούσεων για τη διανομή βοήθειας, την εργασία εθελοντών και τη συνδρομή τοπικών φορέων και οργανώσεων στην εκτίμηση και αντιμετώπιση των αναγκών του δοκιμαζόμενου πληθυσμού. Συνεπώς, αν αναλογιστούμε ότι πολλές ΔΜΚΟ δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα σε δεκάδες χώρες, αντιλαμβανόμαστε ότι οι οργανώσεις αυτές κυριολεκτικά αποκτούν υπόσταση χάρη στους πολιτικούς και κοινωνικούς εταίρους τους (DeMars, 2005: 43-44). Πιο απλά, αυτό το οποίο καθιστά τις ΔΜΚΟ υπολογίσιμους διεθνώς δρώντες δεν είναι τόσο το εύρος των δικών τους πόρων, όσο οι διασυνδέσεις τους με πλήθος εταίρων στους οποίους μπορούν να στηριχθούν κατά περίπτωση για την άντληση ή ενεργοποίηση συγκεκριμένων πρόσθετων δυνατοτήτων.

Ωστόσο, όπως εξηγήθηκε παραπάνω, η δικτύωση ανάμεσα σε δρώντες δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκη την ύπαρξη ταυτότητας αντι-

λήψεων και επιδιώξεων. Δημόσιοι και ιδιωτικοί δρώντες στηρίζουν το έργο των ΔΜΚΟ για την ευόδωση πάνω απ' όλα των δικών τους στόχων. Από αυτήν την οπτική, η δράση των ΔΜΚΟ στα πλαίσια δικτύων πολιτικής αποτελεί αναπόφευκτα όχημα προώθησης και άδηλων ή μη-προφανών επιδιώξεων των εταίρων τους, πολλές από τις οποίες δεν είναι κατ' ανάγκη συμβατές με τους στόχους των ΔΜΚΟ (στο ίδιο: 45-47). Ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις οι ΔΜΚΟ καταφέρνουν να αξιοποιούν τις δυνατότητες που διατίθενται σε δίκτυα πολιτικής για να ενισχύσουν την επιρροή τους στο διεθνές σύστημα, σε άλλες περιπτώσεις τα δίκτυα περιορίζουν την αυτονομία των ΔΜΚΟ και τις προσπάθειες των τελευταίων να προωθήσουν την εκπλήρωση των στόχων τους (Ohanyan, 2008: 15, 38-9). Η διαπίστωση αυτή δεν φαίνεται, εντούτοις, να αποτρέπει τις ΔΜΚΟ από τη δυναμική αναζήτηση νέων συνεργασιών. Για τις ΔΜΚΟ, όσο περισσότεροι (και με διαφορετικές ατζέντες) είναι οι εταίροι τους, τόσο μεγαλύτερη είναι η διάχυση της λογοδοσίας τους σε σχέση με κάθε εταίρο χωριστά, με το κάπως παράδοξο αποτέλεσμα να αυξάνεται η αυτονομία δράσης τους (DeMars, ό.π.: 49). Συνεπώς, το εύρος της επιρροής των ΔΜΚΟ στη διεθνή πολιτική αποτυπώνεται στην αποτελεσματικότητα των προσπαθειών τους να επιτύχουν τους δικούς τους στόχους στα πλαίσια δικτύων πολιτικής στα οποία πιθανότατα συμμετέχουν και εταίροι με αντικρουόμενες ή ασυμβίβαστες επιδιώξεις.

Αν υποθέσουμε, όπως η Stone (2008: 25), ότι ο κύκλος της δημόσιας πολιτικής (προσδιορισμός προβλήματος και συγκρότηση ατζέντας, διαμόρφωση πολιτικής, λήψη απόφασης, εφαρμογή δημόσιας πολιτικής και αξιολόγηση πολιτικής)⁵ που ερμηνεύει την άσκηση εθνικών πολιτικών μπορεί να αξιοποιηθεί και στο επίπεδο της παγκόσμιας διακυβέρνησης, θα διακρίνουμε δύο βασικές κατηγορίες διεθνικών δικτύων πολιτικής: τα διεθνικά δίκτυα συνηγορίας και τα διεθνικά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής. Πρόκειται για αναλυτικές κατασκευές των οποίων η χρησιμότητα ίσως εξαντλείται στην κατανόηση της λειτουργίας των δικτύων πολιτικής, αφού η άσκηση πολιτικής είναι στην πράξη πιο σύνθετη, ενώ πολλοί δρώντες συμμετέχουν σε όλο τον κύκλο της διεθνούς δημόσιας πολιτικής. Οι επόμενες ενότητες αναλύουν τη λειτουργία αυτών των δικτύων, εστιάζοντας στο ρόλο και την επιρροή των ΔΜΚΟ.

---

5. Για μια περιεκτική ανάλυση του κύκλου δημόσιας πολιτικής στην ελληνική βιβλιογραφία βλέπε Λαδή και Νταλάκου, 2011: κεφ. 4.

4. ΤΑ ΔΙΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑΣ

Τα διεθνή δίκτυα συνηγορίας συγκροτούνται για να ασκηθεί επιρροή στα εξής στάδια του κύκλου της διεθνούς δημόσιας πολιτικής: την ανάδειξη ενός προβλήματος (οριοθέτηση προβλήματος και συγκρότηση ατζέντας), τη λήψη απόφασης και την παρακολούθηση της εφαρμογής πολιτικής. Μέσω των δικτύων, επιχειρείται η ρύθμιση διεθνών ζητημάτων με τη θέσπιση νέων κανόνων και διαδικασιών (π.χ. η ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου), ή η άμεση ανάληψη συλλογικής δράσης (π.χ. ο τερατισμός της γενοκτονίας στο Νταρφούρ). Όπως εξηγούν οι Keck και Sikkink (1998: 8), τα δίκτυα συνηγορίας χαρακτηρίζονται από την ανάπτυξη προτύπων οριζόντιας επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών, στη βάση της αμοιβαιότητας, ανάμεσα σε δρώντες με κοινές ανησυχίες και επιδιώξεις σχετικά με ζητήματα ηθικής, αξιών και κανόνων. Πρόκειται για «πολιτικούς χώρους» συνάντησης πληθώρας δρώντων όπως ΜΚΟ, ερευνητικά κέντρα, τοπικά κοινωνικά κινήματα, ΜΜΕ, ακτιβιστές και συμμετέχοντες στη λήψη αποφάσεων σε κράτη και διεθνείς οργανισμούς με στόχο την ενημέρωση, τη διαβούλευση και το συντονισμό για την προώθηση των κοινών τους αξιών και στόχων (Keck and Sikkink, 1998: 2-3). Για παράδειγμα, η Διεθνής Εκστρατεία για την Απαγόρευση των Ναρκών κατά Προσωπικού (International Campaign to Ban Landmines) είχε ως μέλη χιλιάδες ΜΚΟ σε περισσότερες από 100 χώρες, φιλανθρωπικά ιδρύματα (π.χ. το Open Society Institute), ερευνητικά κέντρα, ειδικές οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών (π.χ. η UNICEF), κυβερνήσεις «μεσαίων δυνάμεων» (π.χ. Καναδάς, Δανία, Νορβηγία και Σουηδία) και μεμονωμένα άτομα (π.χ. η Πριγκίπισσα Νταϊάνα) (Short, 1999: 483· Anderson, 2000: 105).

Τα διεθνή δίκτυα συνηγορίας είναι συνήθως άτυπες δομές των οποίων η εξουσία πηγάζει από την πρόσβαση σε εξειδικευμένη γνώση, την άσκηση ηθικής επιρροής και την εξασφάλιση πολιτικής νομιμοποίησης (Price, 2003: 587). Το κύρος και η αυθεντία των δικτύων οικοδομούνται με τη δημιουργία ροών αξιόπιστων πληροφοριών που βασίζονται σε γεγονότα και μαρτυρίες (Keck and Sikkink, ό.π.: 16-18). Με τη χρήση νέων τεχνολογιών και δυνατοτήτων (π.χ. το διαδίκτυο), τα δίκτυα συνηγορίας λειτουργούν ως «επιστημικές κοινότητες» και προσφέρουν ανεξάρτητη από τα κράτη ενημέρωση (Aday and Livingston, 2008 και 2009). Η παρεχόμενη γνώση συνήθως συσχετίζεται με ισχυρούς συμβολισμούς και κυρίαρχες ιδέες και

αξίες στην κοινωνία, με στόχο τη μεγιστοποίηση της απήχησης της εκστρατείας στο ευρύ κοινό. Για παράδειγμα, το δίκτυο για τη «Διάσωση του Νταρφούρ» (Save Darfur Coalition) χαρακτήρισε την ανθρωπιστική κρίση ως γενοκτονία και έκανε ευθείς παραλληλισμούς με το Άουσβιτς και τη Ρουάντα προκειμένου να αφυπνίσει το αίσθημα ενοχής μεγάλου μέρους της διεθνούς κοινότητας για την αδράνεια που επιδείχθηκε κατά τη διάρκεια εκείνων των ανθρωπιστικών καταστροφών (Huliaras and Tzifakis, 2012: 421-423).

Η παρουσίαση των πληροφοριών προσαρμόζεται στις ανάγκες οριοθέτησης, «δραματοποίησης» και ανάδειξης ενός προβλήματος για το οποίο χρειάζεται άμεσα η ανάληψη δράσης. Ειδικότερα, η ενημέρωση συνήθως περιλαμβάνει αξιολογικές κρίσεις (με όρους σωστού ή λάθους) και ηθικά επιχειρήματα, ούτως ώστε τα μέλη των δικτύων να μπορούν να υποστηρίξουν ότι εκπροσωπούν το «δημόσιο συμφέρον» ή το «κοινό καλό» (Risse, 2000: 186). Με αυτόν τον τρόπο, επιχειρείται να ασκηθεί πίεση, μέσω της πειθούς ή της αποδοκιμασίας, στους δρώντες-στόχους των εκστρατειών συνηγορίας (Keck and Sikkink, *ό.π.*: 16). Παράλληλα, η κρισιμότητα και ο επείγων χαρακτήρας των προβλημάτων που αναδεικνύονται προσδίδουν στα μέλη των δικτύων πολιτική νομιμοποίηση και τους επιτρέπουν να αναζητήσουν τη στήριξη δρώντων με σημαντική επιρροή σε μεσαίες και μεγάλες δυνάμεις και διεθνείς οργανισμούς (Price, *ό.π.*: 590· Keck and Sikkink, *ό.π.*: 27). Στην περίπτωση κατά την οποία η εκστρατεία είναι επιτυχής και επηρεαστεί όχι μόνον η οριοθέτηση ενός προβλήματος και η διαμόρφωση της ατζέντας αλλά και η απόφαση ανάληψης δράσης, τα μέλη των δικτύων αξιοποιούν την ηθική τους επιρροή και την πολιτική τους νομιμοποίηση για να ελέγξουν στη συνέχεια την εφαρμογή πολιτικής (Keck and Sikkink, *ό.π.*: 23-24).

Οι ΔΜΚΟ, ως η πιο οργανωμένη έκφραση της διεθνικής κοινωνίας πολιτών, διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση διεθνικών δικτύων συνηγορίας. Η διασύνδεση των ΔΜΚΟ με πλήθος εταιρών τους επιτρέπει να λειτουργούν ως μέσο αμφίδρομης μεταφοράς πληροφοριών και πόρων ανάμεσα στο διεθνές και το τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις όπου λαμβάνουν χώρα σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι ΔΜΚΟ αποτελούν το βασικό μέσο των τοπικών οργανώσεων για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας. Από την άλλη μεριά, η πρόσβαση των ΔΜΚΟ σε έγκυρη και άμεση πληροφόρηση για τις συνθήκες που επικρατούν στο πεδίο τις καθιστά πολύτιμο εταίρο κρατών και

διεθνών οργανισμών που δεν εμπιστεύονται την ενημέρωση των τοπικών καθεστωτικών αρχών. Ωστόσο, οι ΔΜΚΟ δεν δρουν ως απλοί πληροφοριοδότες. Οι ΔΜΚΟ επεξεργάζονται την πληροφόρηση που λαμβάνουν, «χρωματίζουν» (π.χ. τονίζοντας συγκεκριμένες πτυχές) την ενημέρωση που αναμεταδίδουν και επιλέγουν τις προτάσεις πολιτικής που θα προωθήσουν. Δεδομένου ότι πολλοί από αυτούς τους χειρισμούς των ΔΜΚΟ δεν βρίσκουν κατ' ανάγκη σύμφωνους τους τοπικούς ή άλλους εταίρους τους στα δίκτυα συνηγορίας, ορισμένοι μελετητές παρατηρούν την εμφάνιση σχέσεων ισχύος «βορρά-νότου» (Sikkink, 2002: 308) ή τη διαφοροποίηση της επιρροής κάθε μέλους σε σχέση με το ρόλο που διαδραματίζει (Rodrigues, 2011· Wells, 2009). Για παράδειγμα, η τοπική οργάνωση *Acción Ecológica*, πρωτοστάτης στην εκστρατεία ευαισθητοποίησης ενάντια στις εξορύξεις πετρελαίου της *Texaco* στην περιοχή του Αμαζονίου στον Ισημερινό (*Amazonia for Life Campaign*), σταδιακά περιθωριοποιήθηκε στο δίκτυο συνηγορίας, επειδή δεν συναινούσε στην ανεύρεση συμβιβαστικής λύσης με την πετρελαϊκή εταιρεία (Rodrigues, ό.π.: 14).

Από μια διαφορετική οπτική, οι Lake και Wong (2009: 135-136) ερμηνεύουν την επιρροή κάθε δρώντος σε μια εκστρατεία συνηγορίας με βάση τη συμμετοχή του στη διαδικασία ανάδυσης του δικτύου. Πιο απλά, οι δύο αναλυτές σημειώνουν ότι η διαμόρφωση ενός διεθνικού δικτύου συνηγορίας είναι μια εξελικτική διαδικασία μετάβασης/μετασχηματισμού, που ξεκινά με τη διενέργεια των πρώτων επαφών ανάμεσα σε ένα στενό κύκλο δρώντων με παρόμοιες απόψεις (ο «σπόρος» δημιουργίας του δικτύου) και ολοκληρώνεται με την προσέλκυση και συμμετοχή περισσότερων εταίρων. Οι Lake και Wong προτάσσουν ότι ο αρχικός «σπόρος» και τα μέλη του μετεξελίσσονται στον πυρήνα του δικτύου και διαδραματίζουν αξιωματικά προεξάρχοντα ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια της εκστρατείας. Συνεπώς, με βάση την προσέγγιση των Lake και Wong, η επιρροή των ΔΜΚΟ στα δίκτυα συνηγορίας εξαρτάται από τη συμμετοχή τους στα αρχικά στάδια σχεδιασμού της εκστρατείας. Στην περίπτωση, λόγου χάρη, της εκστρατείας για την απαγόρευση των ναρκών κατά προσωπικού πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραμάτισαν, αφενός, η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού και, αφετέρου, οι εξής ΔΜΚΟ οι οποίες έδρασαν ως οργανωτική επιτροπή: *Human Rights Watch*, *Handicap International*, *Medico International*, *Mines Awareness Group*, *Physicians for Human Rights* και *Vietnam Veterans of America Foundation* (Short, ό.π.: Anderson, ό.π.). Ομοίως, οι αρχικές συνομιλίες για τη δη-

μουργία του Συνασπισμού υπέρ της ίδρυσης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Coalition for the International Criminal Court) έγιναν μεταξύ του World Federalist Movement και της Διεθνούς Αμνηστίας, ενώ ως ιδρυτικά μέλη και στην οργανωτική επιτροπή του Συνασπισμού κλήθηκαν να συμμετάσχουν οι εξής οργανώσεις: Fédération International des Ligues des Droits de l'Homme, Human Rights Watch, the International Commission of Jurists και No Peace Without Justice (Struett, 2008: 77-78).

Τέλος, η έρευνα της Carpenter (2007 και 2010) αναδεικνύει μια άλλη διάσταση της διάρθρωσης επιρροής και ισχύος στο εσωτερικό των δικτύων συνηγορίας. Αφορά τη συμμετοχή «θυροφυλάκων» (gatekeepers), δρώντων δηλαδή που έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν κατακόρυφα την αξιοπιστία, το κύρος και τους διαθέσιμους πόρους σε μια προσπάθεια ανάδειξης ενός ζητήματος και ουσιαστικά να αποφανθούν για τη διεξαγωγή ή όχι μιας εκστρατείας συνηγορίας (Carpenter, 2010: 205). Η εξουσία των θυροφυλάκων εκτείνεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες θεμάτων στις οποίες έχουν αποκτήσει σε βάθος χρόνο φήμη και ευρεία αναγνώριση της αυθεντίας τους (στο ίδιο: 214). Για παράδειγμα, σε σχέση με τα δικαιώματα των παιδιών, ρόλο θυροφυλάκων μπορούν να διαδραματίσουν εξειδικευμένες οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών, όπως η UNICEF, καθώς και ΔΜΚΟ, όπως η Save the Children. Συνεπώς, σε σχέση με κάθε ζήτημα, υπάρχει ένα μικρός αριθμός θυροφυλάκων, η παρουσία των οποίων σε ένα δίκτυο συνηγορίας όχι μόνον επηρεάζει καθοριστικά τον σχεδιασμό της εκστρατείας αλλά, κυρίως, αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες επιτυχούς δράσης (Carpenter, 2007: 103).

Μολονότι τα διεθνή δίκτυα συνηγορίας συχνά στρέφονται ενάντια σε συγκεκριμένες πρακτικές εθνικών κρατών (π.χ. πολιτικές αυταρχικών καθεστώτων), η δράση τους στο επίπεδο της παγκόσμιας διακυβέρνησης της ασφάλειας δεν είναι ανατρεπτική ή αντισυστημική. Η επιτυχής έκβαση μιας εκστρατείας συνηγορίας σε μεγάλο βαθμό συναρτάται με την απήχησή της σε μεσαίες και μεγάλες δυνάμεις και διεθνείς οργανισμούς. Επομένως, τα μέλη των διεθνικών δικτύων συνηγορίας επιζητούν τη διασύνδεσή τους με δημόσιους δρώντες και λειτουργούν άλλοτε ως φορείς ενημέρωσης των τελευταίων, παρέχοντας εξειδικευμένη και έγκυρη γνώση, και άλλοτε ως ομάδες πίεσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι δεξαμενές σκέψης με διεθνή απήχηση όπως το International Crisis Group και οργανώσεις που δρουν στο πεδίο της προστασίας των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων, όπως η Διεθνής Αμνηστία και το Human Rights Watch. Στο πλαίσιο αυτό, οι ΔΜΚΟ (ως μέλη δικτύων συνηγορίας) αντλούν πολιτική εξουσία από την επιρροή που ασκούν σε κρίσιμες φάσεις του κύκλου της διεθνούς δημόσιας πολιτικής και διαδραματίζουν επικουρικό ρόλο στη διαχείριση της ανθρωπίνης ασφάλειας.

5. ΤΑ ΔΙΕΘΝΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Δημόσιοι και ιδιωτικοί δρώντες συγκροτούν διεθνικά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής για να αναπτύξουν δράση κυρίως στα στάδια της εφαρμογής και αξιολόγησης πολιτικής. Ωστόσο, η λειτουργία αυτών των δικτύων συχνά επηρεάζει και προγενέστερα στάδια του κύκλου της διεθνούς δημόσιας πολιτικής, δηλαδή τη διαμόρφωση πολιτικής και τη λήψη απόφασης. Αυτό συμβαίνει πρώτιστα μέσω της «μεταβίβασης πολιτικών» (policy transfer), δηλαδή της αξιοποίησης γνώσης και εμπειριών κατά το στάδιο του σχεδιασμού πολιτικών που αποκτήθηκε στα πλαίσια της δράσης του δικτύου σε προγενέστερες περιπτώσεις εφαρμογής πολιτικής (Stone, 2004· Dolowitz and Marsh, 1996). Είναι, επίσης, πολύ πιθανό μέλη δικτύων συνηγορίας (όπως ΔΜΚΟ) που πρωταγωνίστησαν σε εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης να συμμετάσχουν και στα δίκτυα εφαρμογής των προτεινόμενων πολιτικών, με αποτέλεσμα να ασκούν επιρροή σε πολλαπλά στάδια του κύκλου της διεθνούς δημόσιας πολιτικής.

Σε αντίθεση με τα δίκτυα συνηγορίας των οποίων η συγκρότηση συνήθως ξεκινά από φορείς και ακτιβιστές στο τοπικό επίπεδο και σταδιακά εμπλέκονται διεθνείς οργανώσεις και ΔΜΚΟ, τα δίκτυα εφαρμογής πολιτικής σχηματοποιούνται από πάνω προς τα κάτω. Πιο συγκεκριμένα, δομούνται όταν δημόσιοι και/ή ιδιωτικοί δρώντες (π.χ. κράτη, διεθνείς οργανισμοί και φιλανθρωπικά ιδρύματα) αποφασίζουν να αναθέσουν σε ΔΜΚΟ και/ή ιδιωτικές εταιρείες την υλοποίηση δράσεων και την παροχή υπηρεσιών σε τρίτες χώρες. Με τη σειρά τους, οι ανάδοχοι φορείς συνήθως μεταβιβάζουν την ευθύνη εφαρμογής των πολιτικών σε εταιρείες τους στο πεδίο δράσης (π.χ. ΜΚΟ και ιδιωτικές εταιρείες). Συνεπώς, με βάση το ρόλο που επιτελούν, τα μέλη των διεθνικών δικτύων εφαρμογής πολιτικής μπορούν να διακριθούν σε φορείς υποστήριξης/χρηματοδότησης και σε φορείς υλοποίησης (Ohanyan, 2008: 5, 6). Ενώ οι πρώτοι (οι οποίοι διαθέτουν και τους απαραίτητους πόρους για την εφαρμογή πολιτικής) κυριαρχούν πλήρως στα στάδια της διατύπωσης, του

σχεδιασμού και της αξιολόγησης πολιτικών, οι τελευταίοι ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στο στάδιο της πρακτικής εφαρμογής πολιτικών (στο ίδιο: 15, 31).

Εκ πρώτης όψεως, τα διεθνικά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής μοιάζουν βαθιά ιεραρχικά. Οι διεθνείς (δημόσιοι ή ιδιωτικοί) δωρητές αποφασίζουν αν και τι θα χρηματοδοτήσουν, επιλέγουν με εσωτερικές διαδικασίες ανάδοχους φορείς, καθορίζουν το πλαίσιο και τους όρους της προσφοράς χρηματοδότησης και ελέγχουν την εφαρμογή των συμφωνηθέντων. Ομοίως, οι ανάδοχοι ιδιωτικοί φορείς επιλέγουν τους εταίρους τους στο τοπικό επίπεδο και προσδιορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις της συνεργασίας τους με τους τελευταίους. Εύλογα, λοιπόν, μια πρόσφατη συγκριτική μελέτη της διεθνούς προσπάθειας ανασυγκρότησης της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και του Κοσόβου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι σχέσεις που αναπτύχθηκαν τόσο ανάμεσα στους δωρητές και τις ΔΜΚΟ, όσο και ανάμεσα στις ΔΜΚΟ και τους τοπικούς εταίρους τους ήταν ετεροβαρείς και ηγεμονικές (Tzifakis and Huliaras, 2013). Υπό αυτό το πρίσμα, η λειτουργική διαφοροποίηση των μελών ενός διεθνικού δικτύου εφαρμογής πολιτικής αντανακλάται στη διάρθρωση επιρροής στο εσωτερικό του, ενώ η εκ των άνω προς τα κάτω διαδικασία δόμησης του δικτύου αποκρυσταλλώνεται σε αντίστοιχης κατεύθυνσης ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη του δικτύου.

Ωστόσο, η παραπάνω ανάγνωση των σχέσεων που αναπτύσσονται εντός των δικτύων εφαρμογής πολιτικής περιγράφει μια μάλλον ιδεατή, με όρους κάθετης λογοδοσίας, διάρθρωση ισχύος και όχι τις συνθήκες που απαραίτητα επικρατούν στο πεδίο. Στην πράξη, τα διεθνικά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής μπορεί να είναι αρκετά πιο σύνθετα από το μοντέλο δωρητής-ανάδοχος-φορέας υλοποίησης. Για παράδειγμα, μεταξύ του ανάδοχου και του τοπικού φορέα υλοποίησης ενδέχεται να μεσολαβούν επιπρόσθετα επίπεδα μεταβίβασης της ευθύνης παροχής υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να «απομακρύνεται» η εφαρμογή πολιτικής (και ο έλεγχός της) όχι μόνον από τους δωρητές αλλά και από τους αρχικούς ανάδοχους φορείς (McCoy, 2010· Cha, 2004: A01).

Παράλληλα, αρκετά δίκτυα εφαρμογής πολιτικής περιλαμβάνουν περισσότερους από έναν φορείς χρηματοδότησης. Και όπως οι φορείς χρηματοδότησης έχουν τη δυνατότητα να αναθέσουν παράλληλα υπηρεσίες σε διαφορετικούς φορείς υλοποίησης, ομοίως και οι τελευταίοι μπορούν να συμμετάσχουν ταυτόχρονα σε διαφορετικά

δίκτυα στο ίδιο πεδίο δράσης και να υλοποιούν προγράμματα για λογαριασμό περισσότερων του ενός φορέων χρηματοδότησης. Για παράδειγμα, κατά την περίοδο της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, οι δύο σημαντικότερες τοπικές οργανώσεις που δραστηριοποιήθηκαν στο πεδίο της παροχής μικροπιστώσεων, η Partner και η Mikrofin, δημιουργήθηκαν από ΔΜΚΟ, τη Mercy Corps και την Oxfam αντίστοιχα. Ωστόσο, οι δύο τοπικές οργανώσεις σύντομα κατάφεραν να εξασφαλίσουν σημαντική πρόσθετη χρηματοδότηση και από άλλους φορείς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το Υπουργείο Γεωργίας των Ηνωμένων Πολιτειών, με αποτέλεσμα να αποκτήσουν μεγαλύτερη ανεξαρτησία στην υλοποίηση των προγραμμάτων τους (Ohanyan, 2002: 404-407). Συνεπώς, τα δίκτυα εφαρμογής πολιτικής διαφέρουν ουσιαστικά ως προς τις δομές τους, οι οποίες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τα περιθώρια άσκησης επιρροής των μελών τους (Ohanyan, 2002 και 2010: 538-541).

Οι ΔΜΚΟ ασκούν ολόενα και πιο συχνά κεντρικό ρόλο στη δόμηση δικτύων εφαρμογής πολιτικής, ειδικά στα πεδία της παροχής ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας. Αυτό οφείλεται στη δυνατότητά τους να συνδέουν το τοπικό με το διεθνές επίπεδο και να προσφέρουν άμεσα εξειδικευμένες υπηρεσίες με τη συνδρομή εταιρών στο πεδίο δράσης, χωρίς να εγείρονται ζητήματα που άπτονται της εθνικής κυριαρχίας. Πράγματι, σε περιπτώσεις κρατών με αναποτελεσματικούς, αδύναμους ή ανύπαρκτους κρατικούς θεσμούς, οι ΔΜΚΟ αποτελούν το βασικό μέσο διοχέτευσης βοήθειας των κρατών δωρητών (Dietrich, 2013). Παράλληλα, σε συνθήκες ανθρωπιστικών κρίσεων (όπου απαιτείται η άμεση εφαρμογή πολιτικών), η εξάρτηση των κρατών-δωρητών από ΜΚΟ είναι αξιοσημείωτη, φθάνοντας το 2012 στο 26% της διατιθέμενης βοήθειας (GHA, 2013: 4). Πάνω απ' όλα, οι ΜΚΟ είναι οι βασικοί αποδέκτες της ιδιωτικής ανθρωπιστικής βοήθειας, λαμβάνοντας 51% των ιδιωτικών δωρεών που δόθηκαν την περίοδο 2000-2012 (στο ίδιο: 64).

Η δομή των δικτύων εφαρμογής πολιτικής προσδιορίζει το πλαίσιο ανάπτυξης δράσης των ΔΜΚΟ ως φορέων υλοποίησης. Για παράδειγμα, όσο περισσότεροι είναι οι φορείς χρηματοδότησης σε ένα δίκτυο και όσο περισσότερο ισομερής είναι ο καταμερισμός της ισχύος ανάμεσα σε αυτούς τους φορείς, τόσο μεγαλύτερα περιθώρια αυτόνομης δράσης διαθέτουν οι ΔΜΚΟ και οι υπόλοιποι φορείς υλοποίησης (Ohanyan, 2008: 11, 18, 39 και 2009: 481-482). Ωστόσο,

τα κράτη είναι συνήθως απρόθυμα να συντονίσουν τα προγράμματα παροχής βοήθειας και σχεδιάζουν πολιτικές με γνώμονα τα συμφέροντά τους. Το αποτέλεσμα είναι η ταυτόχρονη σχηματοποίηση πολλαπλών δικτύων εφαρμογής πολιτικής στα ίδια ακριβώς πεδία δράσης, ο κατακερματισμός της διεθνούς προσπάθειας παροχής βοήθειας και η εμφάνιση επικαλύψεων και κενών ανάμεσα στα υλοποιούμενα προγράμματα (Tzifakis and Huliaras, ό.π.). Σε αυτές τις συνθήκες, η δυνατότητα των ΔΜΚΟ να διαχειριστούν ενδεχόμενες πιέσεις των δωρητών τους σχετίζεται με την εξασφάλιση συμμετοχής σε περισσότερα από ένα δίκτυα εφαρμογής πολιτικής. Επίσης, όσο περισσότερο ετερογενείς είναι οι επιδιώξεις των φορέων χρηματοδότησης σε ένα δίκτυο, τόσο μεγαλύτερη είναι η δυνατότητα των ΔΜΚΟ να ελιχθούν πολιτικά και να προωθήσουν τις δικές τους ατζέντες (Ohanyan, 2008: 11, 18, 39 και 2009: 481-482). Πάνω απ' όλα, όσο πιο σχολαστική είναι η αξιολόγηση πολιτικής από τους φορείς χρηματοδότησης (π.χ. με επιτόπιες επισκέψεις), τόσο μικρότερη είναι η δυνατότητα των ΔΜΚΟ να ερμηνεύσουν διασταλτικά τους στόχους πολιτικής των υλοποιούμενων προγραμμάτων και να προωθήσουν δικές τους επιδιώξεις (Ohanyan, 2008: 29, 33). Εντούτοις, τα κράτη σε γενικές γραμμές δεν παρακολουθούν στενά την υλοποίηση των υπό δική τους χρηματοδότηση προγραμμάτων (προκειμένου να εξοικονομήσουν πόρους) και επαφίενται σε μεγάλο βαθμό στη μελέτη των εκθέσεων προόδου και των απολογιστικών εκθέσεων των ΔΜΚΟ. Επομένως, οι περισσότερες ΔΜΚΟ απολαμβάνουν σημαντική ελευθερία δράσης στο στάδιο της πρακτικής υλοποίησης πολιτικής. Ωστόσο, η μεσοπρόθεσμη διατήρηση από τους δωρητές αυτής της πολιτικής χαλαρής παρακολούθησης της υλοποίησης προγραμμάτων θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το πόσο υπεύθυνα θα συνεχίσουν οι ΔΜΚΟ να διαχειρίζονται τους πόρους που τους διατίθενται.

Με βάση τα παραπάνω, είναι προφανές ότι η επιρροή των ΔΜΚΟ σε διεθνή δίκτυα εφαρμογής πολιτικής εξαρτάται από το μέγεθος και τη δομή αυτών των δικτύων καθώς και από τη βούληση των φορέων χρηματοδότησης να εμπλακούν ενεργά στο πεδίο δράσης και να παρακολουθήσουν στενά την υλοποίηση προγραμμάτων.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη σύγχρονη εποχή, διαφορετικοί δημόσιοι και ιδιωτικοί δρώντες διαβουλεύονται, συνεργάζονται και ανταγωνίζονται για να διαμορφώσουν το αξιακό και κανονιστικό περιεχόμενο της «παγκόσμιας αγοράς», να αναδείξουν ζητήματα προς άμεση αντιμετώπιση και να προωθήσουν την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών. Η πύκνωση του πλέγματος αλληλεπίδρασης δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων έχει πυροδοτήσει μια ατέρμονη αντιπαράθεση στον κλάδο των διεθνών σχέσεων ανάμεσα σε ρεαλιστικές και πλουραλιστικές θεωρήσεις σχετικά με το ρόλο του κράτους στη διαχείριση της παγκόσμιας ασφάλειας. Πρόκειται, σχηματικά, για τρεις διαφορετικές οπτικές της διακυβέρνησης της παγκόσμιας ασφάλειας: τη «διακυβέρνηση από κυβέρνηση» (που αφορά κυρίως τη διαχείριση ζητημάτων εθνικής ασφάλειας), τη «διακυβέρνηση με κυβέρνηση» και τη «διακυβέρνηση χωρίς κυβέρνηση». Καίτοι και οι τρεις οπτικές διατυπώνουν ενδιαφέρουσες επισημάνσεις, η βασική τους κοινή αδυναμία είναι ότι αντιμετωπίζουν τα κράτη και τους ιδιωτικούς δρώντες ως υποκείμενα των διεθνών σχέσεων που διακρίνονται για τη σταθερή, ομοιόμορφη και απaráλλακτη στο χωροχρόνο επιρροή τους στο διεθνές σύστημα. Ωστόσο, είναι στις μέρες μας προφανές ότι κανένας δημόσιος ή ιδιωτικός δρών δεν έχει τη βούληση ή τις δυνατότητες να συμμετάσχει ενεργά στη διαχείριση κάθε ζητήματος ανθρώπινης ασφάλειας. Αντιθέτως, παρατηρούμε ότι διαφορετικά υποσύνολα δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων κινητοποιούνται και συνδράμουν κάθε φορά στην αντιμετώπιση διεθνών προβλημάτων. Πρόκειται για άτυπα και (συνήθως) περιστασιακά διαμορφωμένα διεθνικά δίκτυα πολιτικής.

Το άρθρο ανέλυσε τη λειτουργία των δύο βασικών κατηγοριών διεθνικών δικτύων πολιτικής (τα δίκτυα συνηγορίας και τα δίκτυα εφαρμογής πολιτικής) και εξήγησε πώς η δομή τους καθορίζει τη διάρθρωση ισχύος στο εσωτερικό τους. Στο βαθμό που τα μέλη δικτύων πολιτικής ενδέχεται να έχουν διαφορετικές, συγκρουόμενες ή αλληλοαναιρούμενες ατζέντες, η συλλογική δράση που αναπτύσσεται στα πλαίσια των δικτύων τείνει να ευνοεί τις προσπάθειες ορισμένων και να δυσχεραίνει τις προσπάθειες άλλων δρώντων να προωθήσουν τους στόχους τους. Με άλλα λόγια, τα δίκτυα, ως μηχανισμοί άσκησης πολιτικής, μεταβάλλουν τις εκάστοτε δυνατότητες των μελών τους να ασκούν επιρροή στο διεθνές σύστημα. Επο-

μένως, το διεθνικό δίκτυο πολιτικής αποτελεί ένα χρήσιμο επίπεδο ανάλυσης (πρόσθετο σε αυτά του συστήματος και της μονάδος) για τη μελέτη των σχέσεων δημόσιων-ιδιωτικών δρώντων αναφορικά με την αντιμετώπιση προβλημάτων ανθρώπινης ασφάλειας.

Το άρθρο εστίασε σε μια συγκεκριμένη κατηγορία ιδιωτικών δρώντων, τις ΔΜΚΟ, η συμμετοχή των οποίων είναι συχνά καθοριστική για τη συγκρότηση δικτύων πολιτικής. Αυτό συμβαίνει επειδή η δράση (και κατ' επέκταση η ίδια η επιβίωση) των ΔΜΚΟ είναι σύμφυτη με τη διαρκή αναζήτηση εταιρών και συμμάχων από το τοπικό ως το διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, η ανάπτυξη των ΔΜΚΟ και η ανάδυση των διεθνικών δικτύων πολιτικής είναι δύο αλληλένδετες και αμοιβαία υποστηριζόμενες διαδικασίες.

Η επιστημονική συζήτηση της δράσης που αναπτύσσεται στα πλαίσια διεθνικών δικτύων έδειξε ότι ο ρόλος και η επιρροή των ΔΜΚΟ (και κατ' επέκταση των υπόλοιπων ιδιωτικών δρώντων) μεταβάλλεται τόσο ανά δίκτυο και ανά περίσταση, όσο και ανά στάδιο άσκησης της διεθνούς δημόσιας πολιτικής. Με τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης να ελλοχεύει, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι ΔΜΚΟ (και γενικότερα οι ιδιωτικοί δρώντες) έχουν μεγαλύτερη συνεισφορά στα στάδια του προσδιορισμού του προβλήματος, της συγκρότησης ατζέντας και της πρακτικής υλοποίησης πολιτικής, ενώ οι δημόσιοι δρώντες (κατέχοντας πολύ μεγαλύτερους πόρους) διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στα στάδια της λήψης απόφασης και σχεδιασμού πολιτικής. Εντούτοις, οι ΔΜΚΟ δεν είναι εντελώς αποκλεισμένες από όλα τα στάδια του κύκλου της διεθνούς δημόσιας πολιτικής. Μολονότι δεν έχουν θεσμικά κατοχυρωμένη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης απόφασης των κρατών και των διεθνών οργανισμών, οι ΔΜΚΟ καταφέρνουν (δρώντας άλλοτε ως φορείς πληροφόρησης και άλλοτε ως ομάδες πίεσης) να ασκούν επιρροή στον σχεδιασμό πολιτικής των εθνικών κρατών. Για παράδειγμα, όπως έδειξε μια πρόσφατη συγκριτική μελέτη (με ποσοτικά δεδομένα που αφορούν την περίοδο 1960-2008 και 155 λήπτριες χώρες), υπάρχει ευθεία συσχέτιση του εύρους της παρουσίας αμερικανικών ΜΚΟ σε μια χώρα με την έκταση της αναπτυξιακής βοήθειας που η χώρα αυτή λαμβάνει από τις ΗΠΑ (Kim, 2014).

Γενικότερα, το άρθρο έδειξε ότι τα διεθνικά δίκτυα πολιτικής δεν είναι φορείς ανατροπής ή αμφισβήτησης της δομής της παγκόσμιας διακυβέρνησης της ασφάλειας. Αντιθέτως, αποτελούν συντονισμένες συλλογικές απαντήσεις δημόσιων και ιδιωτικών δρώντων σε

σύνθετα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής. Η θεσμική ανάπτυξη και παγίωση τέτοιου είδους σχημάτων αποτελεί σημαντική πρόκληση στη διαδικασία προώθησης της διεθνούς οργάνωσης σε έναν πλουραλιστικό κόσμο. Όσον αφορά τις ΔΜΚΟ, είναι φύσει και θέσει οι πιο κρίσιμοι δρώντες, από την παρουσία των οποίων θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό πόσο ανοικτή και συμμετοχική θα είναι αυτή η διαδικασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Λαδή Σ., Νταλάκου Β., 2011, *Ανάλυση δημόσιας πολιτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Ξενόγλωσση

- Abrahamsen R., Williams M. C., 2009, «Security beyond the state: Global security assemblages in international politics», *International Political Sociology*, 3 (1), pp. 1-17.
- Aday S., Livingston S., 2008, «Taking the state out of state-media relations theory: how transnational advocacy networks are changing the press-state dynamic», *Media, War & Conflict*, 1 (1), pp. 99-107.
- Aday S., Livingston S., 2009, «NGOs as intelligence agencies: The empowerment of transnational advocacy networks and the media by commercial remote sensing in the case of the Iranian nuclear program», *Geoforum*, 40 (4), pp. 514-522.
- Anderson K., 2000, «The Ottawa Convention banning landmines, the role of international non-governmental organizations and the idea of international civil society», *European Journal of International Law*, 11 (1), pp. 91-120.
- Bello W., 2006, «The rise of the relief-and-reconstruction complex», *Journal of International Affairs*, 59 (2), pp. 281-296.
- Bill & Melinda Gates Foundation, 2014, «Who are we: Foundation fact sheet», <http://www.gatesfoundation.org/Who-We-Are/General-Information/Foundation-Factsheet>.
- Burris S., 2004, «Governance, microgovernance and health», *Temple Law Review*, 77, pp. 335-361.
- Carpenter R. C., 2007, «Setting the advocacy agenda: theorizing issue emergence and non-emergence in transnational advocacy networks», *International Studies Quarterly*, 51 (1), pp. 99-120.
- Carpenter R. C., 2010, «Governing the global agenda: “gate-keepers” and “issue adoption” in transnational advocacy networks», in Avant D. D., Finnemore M., Sell S. K. (eds), *Who governs the globe?*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 202-237.
- del Castillo G., 2008, *Rebuilding war-torn states: The challenge of post-conflict economic reconstruction*, Oxford, Oxford University Press.
- CECP, 2013, «Giving in numbers: 2013 edition», http://cecp.col/download/pdfs/giving_in_numbers/GIN2013_Web_Final.pdf.

- Cha A. E., 2004, «Underclass of workers created in Iraq», *The Washington Post*, 1 July, p. A01.
- Daase C., Friesendorf C., 2010, «Introduction: Security governance and the problem of unintended consequences», in Daase C., Friesendorf C. (eds), *Rethinking security governance: The problem of unintended consequences*, London, Routledge, pp. 1-20.
- DeMars W. E., 2005, *NGOs and transnational networks wild cards in world politics*, London, Pluto Press.
- Dietrich S., 2013, «Bypass or engage? Explaining donor delivery tactics in foreign aid allocation», *International Studies Quarterly*, 57 (4), pp. 698-712.
- Dolowitz D., Marsh D., 1996, «Who learns what from whom: a review of the policy transfer literature», *Political Studies*, 44 (2), pp. 343-357.
- Dupont B., 2006, «Power struggles in the field of security: Implications for democratic transformation», in Wood J., Dupont B. (eds), *Democracy, society and the governance of security*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 86-110.
- GHA, 2013, *Global humanitarian assistance report 2013*, Global Humanitarian Assistance, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-20131.pdf>.
- Hall R. B., Biersteker T. J., 2002, «The emergence of private authority in the international system», in Hall R. B., Biersteker T. J. (eds), *The emergence of private authority in global governance*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 3-22.
- Huliaras A., Tzifakis N., 2012, «The fallacy of the autonomous celebrity activist in international politics: George Clooney and Mia Farrow in Darfur», *Cambridge Review of International Affairs*, 25 (3), pp. 417-431.
- Johnston L., 2006, «Transnational security governance», in Wood J., Dupont B. (eds), *Democracy, society and the governance of security*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 33-51.
- Keck M. E., Sikkink K., 1998, *Activists beyond borders: advocacy networks in international politics*, Ithaca, New York, Cornell University Press.
- Kim Y., 2014, «How NGOs influence US foreign aid allocations», *Foreign Policy Analysis*, doi: 10.1111/fpa.12064.
- Krahmann E., 2005, «Security governance and the private military industry in Europe and North America», *Conflict, Security & Development*, 5 (2), pp. 247-268.
- Lake D. A., Wong W., 2009, «The politics of networks: interests, power, and human rights norms», in Kahler M. (ed.), *Networked politics: Agency, power, and governance*, Ithaca, New York, Cornell University Press), pp. 127-150.
- Mack A., 2004, «The concept of human security», in *Promoting security: But how and for whom? Contributions to BICC's ten-year anniversary conference*, Bonn, Bonn International Center for Conversion, BICC Brief 30, pp. 47-50.
- McCoy K. E., 2010, «Beyond civil-military relations: Reflections on civilian control of a private, multinational workforce», *Armed Forces & Society*, 36 (4), pp. 671-94.
- Ohanyan A., 2002, «Post-conflict global governance: The case of microfinance enterprise networks in Bosnia and Herzegovina», *International studies perspectives*, 3 (4), pp. 396-416.
- Ohanyan A., 2008, *NGOs, IGOs, and the network mechanisms of post-conflict global governance in microfinance*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Ohanyan A., 2009, «Policy wars for peace: Network model of NGO behavior», *International Studies Review*, 11 (3), pp. 475-501.
- Ohanyan A., 2010, «The effects of global policy networks on peacebuilding: Framework of evaluation», *Global Society*, 24 (4), pp. 529-552.

- Price R., 2003, «Transnational civil society and advocacy in world politics», *World Politics*, 55 (4), pp. 579-606.
- Rhodes R. A. W., 2006, «Policy network analysis», in Moran M., Rein M. and Goodin R. E. (eds), *The Oxford handbook of public policy*, Oxford, Oxford University Press, pp. 423-45.
- Risse T., 2000, «The power of norms versus the norms of power: transnational civil society and human rights», in Florini A. M. (ed.), *The third force: the rise of transnational civil society*, Tokyo and Washington DC, Japan Center for International Exchange and Carnegie Endowment for International Peace, pp. 177-209.
- Rodrigues M. G., 2011, «Rethinking the impact of transnational advocacy networks», *New Global Studies*, 5 (2), pp. 1-21.
- Rosenau J. N., 1992, «Governance, order, and change in world politics», in Rosenau J. N., Czempiel E. (eds), *Governance without government: Order and change in world politics*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 1-29.
- Ruggie J. G., 2004, «Reconstituting the global public domain – Issues, actors, and practices», *European Journal of International Relations*, 10 (4), pp. 499-531.
- Shearing C., 2006, «Reflections on the refusal to acknowledge private governments», in Wood J., Dupont B. (eds), *Democracy, society and the governance of security*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 11-32.
- Short N., 1999, «The role of NGOs in the Ottawa Process to ban landmines», *International Negotiation*, 4 (3), pp. 483-502.
- Sikkink K., 2002, «Restructuring world politics: the limits and asymmetries of soft power», in Khagram S., Riker J. V., Sikkink K. (eds), *Restructuring world politics: transnational social movements, networks, and norms*, Minnesota, University of Minnesota Press, pp. 301-317.
- Stone D., 2004, «Transfer agents and global networks in the “transnationalization” of policy», *Journal of European Public Policy*, 11 (3), pp. 545-566.
- Stone D., 2008, «Global public policy, Transnational policy communities, and their networks», *Policy Studies Journal*, 36 (1), pp. 19-38.
- Struett Michael J., 2008, *The politics of constructing the International Criminal Court: NGOs, discourse, and agency*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Tzifakis N., 2011, «Problematizing human security: A general/contextual conceptual approach», *Southeast European and Black Sea Studies*, 11 (4), pp. 353-368.
- Tzifakis N., Huliaras A., 2013, «Hegemonic relationships: Donor countries and NGOs in Western Balkan post-conflict reconstruction», *Southeastern Europe*, 37 (3), pp. 312-329.
- United Nations Development Programme (UNDP), 1994, *Human development report 1994*, New York, Oxford University Press.
- van Waarden F., 1992, «Dimensions and types of policy networks», *European Journal of Political Research*, 21 (1-2), pp. 29-52.
- Wells D., 2009, «Local worker struggles in the global South: reconsidering northern impacts on international labour standards», *Third World Quarterly*, 30 (3), pp. 567-579.
- Wood J., Dupont B., 2006, «Introduction: understanding the governance of security», in Wood J., Dupont B. (eds), *Democracy, society and the governance of security*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 1-10.

